

Погрібняк Д.С.,
аспірант кафедри бухгалтерського обліку,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В АДАПТИВНОМУ УПРАВЛІННІ ОБ'ЄДНАННЯМ ПІДПРИЄМСТВ

Погрібняк Д.С. Особливості моделювання організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднанням підприємств. У статті визначено фактори, які гальмують організацію бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднанням підприємств; надано критичну характеристику наявних моделей бухгалтерського обліку з позиції задоволення інформаційних потреб користувачів та впливу на діяльність об'єднань підприємств; запропоновано шляхи удосконалення моделювання організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднанням підприємств.

Ключові слова: організація бухгалтерського обліку, обліково-аналітична інформація, моделювання, асиметрія.

Погрибняк Д.С. Особенности моделирования организации бухгалтерского учета в адаптивном управлении объединением предприятий. В статье определены факторы, тормозящие организацию бухгалтерского учета в адаптивном управлении объединением предприятий; предоставлена критическая характеристика существующих моделей бухгалтерского учета с позиции удовлетворения информационных потребностей пользователей и влияния на деятельность объединений предприятий; предложены пути совершенствования моделирования организации бухгалтерского учета в адаптивном управлении объединением предприятий.

Ключевые слова: организация бухгалтерского учета, учетно-аналитическая информация, моделирование, асимметрия.

Pogribnyak D.S. Peculiarities of modeling of organization of accounting in adaptive management of enterprise associations. The article defines factors that hinder the organization of accounting in the adaptive management of enterprise associations; the critical characterization of existing accounting models from the point of view of meeting the information needs of users and the impact on the activity of business associations has been provided; ways of improving the modeling of accounting organization in the adaptive management of enterprise associations are offered.

Key words: accounting organization, accounting and analytical information, modeling, asymmetry.

Постановка проблеми. Постійні зміни, які відбуваються у світовій економіці, спонукають суб'єкти господарювання все більшою мірою підвищувати свою пристосованість до зовнішнього середовища, впроваджуючи адаптивне управління. Цьому також сприяє наявність своєчасної, достатньої, релевантної, правдивої обліково-аналітичної інформації, формування якої забезпечує організація бухгалтерського обліку. Досить серйозною перешкодою у формуванні такого забезпечення є проблеми, пов'язані з веденням обліку на об'єднаннях підприємств, а саме недосконала нормативно-законодавча база, неузгодженість управлінського, фінансового та податкового обліку, нерозуміння керівництвом ролі облікової інформації, недостатня мотивація відповідальних осіб, недосконала організація обліку, наявність значної кількості користувачів облікової інформації з різними інформаційними інтересами.

Через масштаби глобалізації та інтеграції суб'єктів господарювання практичні експерименти є досить трудомісткою та затратною практикою, оскільки їх супроводжує значна кількість ризиків, тому моделювання сьогодні є одним із найбільш раціональних методів дослідження економічних процесів, яке дає

зможу досить точно спрогнозувати можливі наслідки тих чи інших управлінських рішень на діяльність підприємства. Також використання елементів математики сприяє підвищенню рівня обґрунтованості бухгалтерської інформації, зрозумілості якої є важливою умовою для прийняття зважених управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою питань моделювання бухгалтерського обліку присвячені праці багатьох науковців, таких, як, зокрема, О.В. Богданов [1], В.В. Євдокимов [6], В.М. Жук [7], Т.Г. Маренич [9], Т.В. Смачило [10], М.М. Шигун [11]. Цей напрям наукових розробок нерозривно пов'язаний з оцінкою якості, корисності, релевантності та інших характеристик облікової інформації, що досліджувалось такими вченими, як, зокрема, О.В. Будько [2], В.С. Волошин [3], В.В. Дрей [4], В.В. Євдокимов [5]. Проте з урахуванням наявного наукового досвіду у цій сфері залишається недостатньо розкритим аспект моделювання організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднань підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вдосконалення теоретичних аспектів моделювання в організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднань підприємств.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити низку завдань:

- визначити фактори, які гальмують організацію бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднанням підприємств;

- надати критичну характеристику наявних моделей бухгалтерського обліку з позиції задоволення інформаційних потреб користувачів та впливу на діяльність об'єднань підприємств;

- запропонувати шляхи удосконалення моделювання організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднанням підприємств.

Виклад основного матеріалу. Організація бухгалтерського обліку будь-яких підприємств, зокрема їх об'єднань, спрямована на постійний розвиток системи обліку, вдосконалення його методичного, організаційного, інформаційного, технічного забезпечення, її головним завданням є формування оперативної, достовірної, зрозумілої, достатньої інформації для прийняття управлінських рішень. Досить серйозною перешкодою у цьому процесі виступає асиметрія бухгалтерської інформації, яка значно його ускладнює, а її рівень є своєрідним індикатором досконалості організації бухгалтерського обліку.

В.В. Євдокимов наголошує на тому, що «асиметричність інформації має низку негативних соціально-економічних наслідків, які виявляються залежно від виду ринку, на якому існує асиметричність інформації між учасниками господарських відносин» [5]. Оскільки всі учасники фактично є користувачами бухгалтерської інформації, врегулювання господарських процесів покладається саме на бухгалтерських облік. Асиметричність бухгалтерської інформації базується на тому, що кожен користувач такої інформації має свої особливі інформаційні запити, що обумовлено метою його діяльності та власними інтересами. Через те, що ці запити можуть бути абсолютно протилежними, перед бухгалтерським обліком виникає необхідність визначенні пріоритету в наданні інформації певному учаснику економічних відносин. Така ситуація є досить характерною для об'єднань підприємств.

В.В. Євдокимов підтверджує думку про те, що «економічна інформація не може бути досконалою, оскільки залежить від свідомих дій економічних суб'єктів та їх інтересів» [5], визначення її корисності теж залишається нерозкритим питанням у науці, оскільки інформація генерується лише у процесі спілкування та взаємодії економічних суб'єктів. Її достовірність теж визначити важко, оскільки практично неможливо відстежити, наскільки об'єктивно всі користувачі інформації її сприймають та адекватно передають.

Для вирішення вищевказаного проблемного питання необхідною є розробка уніфікованої облікової моделі діяльності об'єднання підприємств, яка буде своєрідним «шаблоном» для формування необхідної обліково-аналітичної інформації.

Роль такої моделі полягає в дослідженні зв'язків між елементами та закономірностей функціонування організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднань підприємств з метою уникання дублювання та спотворення обліково-аналітичної інформації, формування єдиного зрозумілого усім користувачам інформаційного простору.

Стан речей у світовій економіці свідчить про необхідність пошуку нових підходів до моделювання обліку, що пов'язане з постійним ростом вимог до облікової інформації користувачів.

Розглянемо типи моделей бухгалтерського обліку, які базуються на суб'єктивно-географічній ознаці. У табл. 1 представлено аналітичний огляд таких моделей з виділенням користувачів, яким надається пріоритет під час формування облікової інформації, а також проявами асиметрії обліково-аналітичної інформації у діяльності об'єднань підприємств.

Таким чином, для континентальної моделі характерне жорстке регулювання бухгалтерського обліку задля забезпечення достовірності показників з метою оподаткування. Завдяки такому підходу забезпечується регулятивна функція держави, проте ускладнюється процес інформування багатьох учасників фінансово-господарських відносин, через взаємодію яких і відбувається розвиток суб'єкта господарювання.

Англосаксонська модель протилежна континентальній, оскільки головними користувачами інформації виступають управлінці та інвестори.

У такому разі мають місце маніпулювання фінансовими результатами з метою максимізації прибутку, нехтування соціальним забезпеченням працюючих, а отже, майже повне ігнорування соціальної відповідальності підприємства, що є порушенням наявних традицій серед провідних компаній світу.

Латиноамериканська та соціалістична моделі гальмують процес приваблення інвестицій, які є основою розвитку об'єднань підприємств.

Таким чином, варто наголосити на тому, що наявні моделі, спрямовані на задоволення інформаційних запитів певних користувачів, обмежують інформованість інших. У час, коли інформація є одним із найбільш цінних ресурсів, такий стан речей може дуже негативно вплинути на діяльність об'єднання підприємств.

Характеристика моделей для прийняття управлінських рішень у діяльності об'єднань підприємств на основі дослідження О.В. Ілляшенко [8] автором представлена в табл. 2.

Таким чином, варто підкреслити, що кожен вид моделей бухгалтерського обліку є специфічним і спрямований на задоволення певних інформаційних потреб користувачів.

Кожен тип моделей має свої переваги, проте й частково обмежує можливості організації бухгалтерського обліку, що ускладнює адаптивне управління об'єднанням підприємств через недостатнє обліково-інформаційне забезпечення.

Отже, у процесі моделювання організації бухгалтерського обліку варто враховувати таке:

- для якомога максимального забезпечення інформаційних запитів користувачів необхідне створення «шаблонів» моделей, що дасть змогу створити єдиний інформаційний простір сформованої облікової інформації;

- для запобігання ігнорування важливих елементів організації обліку (так званих важелів системи) або до втрати цілісного сприйняття ситуації (нехтування причинно-наслідковими зв'язками) необхідне паралельне використання аналітичного і синтетичного розкладання (деталізація та узагальнення) облікової інформації;

Таблиця 1

Критична характеристика типів моделей бухгалтерського обліку

Тип моделі організації бухгалтерського обліку	Користувач, якому надається пріоритет під час формування облікової інформації	Прояви асиметрії обліково-аналітичної інформації	Вплив на діяльність об'єднань підприємств
Континентальна	Кредитні установи та банківський сектор як суб'єкти, що надають додаткові ресурси для діяльності суб'єктів господарювання.	Недостатня інформованість багатьох учасників фінансово-господарських відносин про охорону навколишнього середовища і результати діяльності підприємства, спрямовані на соціальний розвиток суспільства.	Послаблення координації всіх господарських процесів об'єднання через недостатню взаємодію користувачів інформації.
Англосаксонська	Власники, управлінці та кредитори підприємства.	Не враховує запити держави, не надає достовірну інформацію щодо соціальної захищеності працюючих, маніпулювання результатами діяльності з метою отримання максимального прибутку.	Масштаб об'єднання свідчить про залучення значної кількості працюючих, а отже, можливе нехтування правами людини.
Латиноамериканська	Суворі вимоги щодо контролю результатів діяльності підприємства та доходів населення.	Недостатнє інформаційне забезпечення інвесторів.	Відсутність необхідного інформаційного забезпечення знижує інвестиційний потенціал підприємства, який є основою розвитку об'єднань.
Соціалістична	Контрольні функції бухгалтерського обліку як засобу збереження соціалістичної власності.	Неврахування особливостей розвитку фінансового ринку, погіршення інвестиційної привабливості для іноземного капіталу.	

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Таблиця 2

Характеристика видів облікових моделей для прийняття управлінських рішень у діяльності об'єднань підприємств

Ознака	Вид	Характеристика	Використання для прийняття управлінських рішень у діяльності об'єднань підприємств
За ступенем узагальнення	Ізоморфні	Дають змогу найбільш детально, повно зобразити об'єкт.	Виявлення взаємозв'язків між обліково-інформаційними потоками на об'єднаннях підприємств.
	Гомоморфні	Прагнуть виділити головні, найістотніші ознаки.	Визначення основних важелів впливу серед обліково-інформаційних вузлів.
За формою	Аналітичні	Представлені, як правило, математичними формулами.	Математичне вираження процесів організації обліку, оцінку яких можна здійснити у кількісних одиницях.
	Іконографічні	Представлені схемами, графіками, малюнками.	Візуалізація процесів організації бухгалтерського обліку, які не можна виразити математично.
За підходом до рішення задач	Однозначні	Здійснюють однозначний опис однієї окремо взятої облікової задачі.	Деталізація процесів організації бухгалтерського обліку, що сприяє детальному вивченню «слабких місць» діяльності об'єкта дослідження.
	Ітераційні	Припускають введення яких-небудь параметрів, а потім від бухгалтера вимагається виконати механічний перебір всіх можливих символічних комбінацій.	Аналіз організації бухгалтерського обліку на основі використання обмежень у вигляді параметрів з метою доведення її до бажаних параметрів.
По галузях національного господарства або типах бухгалтерських задач	Класифікаційні	Орієнтовані на специфічні особливості галузі, до якої належить суб'єкт господарювання, або на вирішення конкретних задач.	Адаптація моделі з урахуванням особливостей діяльності об'єднання підприємств та поставлених бухгалтерських задач.

– для компенсації негативних проявів асиметрії облікової інформації необхідно зосереджувати увагу на виявленні та оцінці каналів інформаційних потоків;

– для більш ґрунтовного аналізу, окрім фінансової інформації, необхідно враховувати нефінансові показники, що пов'язано з новими вимогами до формування інформаційного забезпечення в бухгалтерському обліку;

– моделі повинні бути динамічними, враховувати часовий критерій, що дасть змогу частково компенсувати таку особливість обліку, як ретроспективність, а також здійснювати прогнозування можливих наслідків від прийнятих рішень.

Висновки. Проблеми практики, пов'язані з розвитком світового бізнесу, зокрема поширення об'єднань

підприємств та їх функціонування в умовах нестабільності та непередбачуваності, встановлюють перед теорією бухгалтерського обліку нові завдання, оптимальне вирішення яких можливе лише з використанням нетрадиційних підходів, пошуку відповідей у трансдисциплінарній площині (на перетині різних наук та теорій). Саме тому раціональним є використання моделювання організації бухгалтерського обліку, яке знижує рівень потенціальних ризиків у діяльності підприємства, дає змогу спрогнозувати наслідки від прийняття тих чи інших управлінських рішень. Перспективами досліджень є формування практичних рекомендацій стосовно побудови та оцінки моделі організації бухгалтерського обліку в адаптивному управлінні об'єднань підприємств.

Список використаних джерел:

1. Математична модель бухгалтерського обліку / [О.В. Богданов, Т.М. Громова, В.А. Романова] // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. – 2009. – Вип. 24. – С. 25–30.
2. Будько О.В. Шляхи забезпечення якості облікової інформації / О.В. Будько // Економічний аналіз. – 2013. – Т. 14. – № 2. – С. 183–187.
3. Волошин В.С. Оцінювання корисності економічної інформації в процесі прийняття управлінських рішень / В.С. Волошин // Вісник національного університету водного господарства та природокористування. – 2012. – Вип. 3 (59). Серія «Економіка». – С. 41–46.
4. Дрей В.В. Оцінка управлінської інформації підприємства за її якісними характеристиками / В.В. Дрей // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. – Т. 3. – С. 20–24.
5. Євдокимов В.В. Асиметрія бухгалтерської інформації та шляхи її мінімізації / В.В. Євдокимов // Міжнародний збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 3 (21). – С. 135–146.
6. Євдокимов В.В. Моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і практика застосування : автореф. дис. ... канд. екон. наук / В.В. Євдокимов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://disser.com.ua/contents/35792.html>.
7. Жук В.М. Розвиток моделювання в бухгалтерському обліку / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 3. – С. 26–32.
8. Ілляшенко О.В. Облікові моделі: особливості створення, функціонування та видозміни / О.В. Ілляшенко // Інноваційна економіка. – 2013. – № 7. – С. 287–292.
9. Маренич Т.Г. Моделювання системи бухгалтерського обліку / Т.Г. Маренич [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khntusg.com.ua>.
10. Смачило Т.В. Математичне моделювання у бухгалтерському обліку / Т.В. Смачило // Вісник. Економіка. – 2011. – Вип. 54. – С. 112–116.
11. Шигун М.М. Розвиток моделювання системи бухгалтерського обліку: теорія і методологія : [монографія] / М.М. Шигун. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 632 с.